

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با استفاده از روش نظریه پردازی داده بنیاد

فاطمه کاظم پور دیزجی^۱

محمد حامد خانمحمدی^۲

محمود معین الدین^۳

تاریخ دریافت مقاله : ۹۸/۰۸/۲۰ تاریخ پذیرش مقاله : ۹۸/۱۰/۲۳

چکیده

سواد مالی توانایی استفاده از دانش و مهارت برای مدیریت تصمیمات پولی درست و موثر است. مطالعه حاضر با استفاده از روش نظریه پردازی داده بنیاد به ارائه الگویی جهت آموزش سواد مالی در ایران می پردازد. این پژوهش از حیث پارادایم های غالب پژوهش، در گروه تفسیری قرار می گیرد. جهت جمع آوری داده های مورد نیاز از تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته و روش نمونه گیری گلوله برفی استفاده شده است. مصاحبه شوندگان این پژوهش را متخصصین و اساتید حسابداری و مالی تشکیل داده اند. داده های پژوهش به روش کدگذاری باز که مختص رویکرد زمینه ای است مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و مقولات مفهومی، اصلی و کلان استخراج و در نهایت الگوی آموزش سواد مالی شامل عوامل علی، ساختاری، مداخله گر و همچنین راهبردها جهت آموزش سواد مالی و پیامدهای پیاده سازی سیستم صحیح آموزش سواد مالی ارائه گردیده است. با توجه به نتایج پژوهش مقوله اصلی شامل آموزش سرفصل های کلی، مدیریت درآمد و پس انداز، مدیریت ریسک و مدیریت مخارج می باشد که جهت طرح، تدوین و اجرای برنامه آموزش سواد مالی در ایران می توان از آن بهره برد.

کلمات کلیدی

آموزش، سواد مالی، داده بنیاد

۱- گروه حسابداری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران F_Kazempour90@yahoo.com

۲- گروه حسابداری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران (نویسنده مسئول)

Dr.khanmohammadi@yahoo.com

۳- گروه حسابداری، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران Mahmoudmoein@gmail.com

در عصر حاضر با شکل گیری نوع جدیدی از تحولات اقتصادی و مالی، لازم است افراد از آگاهی‌ها و توانمندی‌های خاصی، برای مواجهه با پیچیدگی‌های به وجود آمده، برخوردار باشند. در چنین شرایطی، باوجود تنوع، پیچیدگی بازارهای مالی و تحولات سریع در آن، داشتن مهارت‌ها و روش‌های مدیریت امور مالی، برای جمع آوری، تجزیه و تحلیل و استفاده اطلاعات مالی و در یک کلام، داشتن سواد مالی^۱، ضروری خواهد بود. سواد مالی، مجموعه دانش درک امور مالی است که شامل بررسی پدیده‌های مالی، ماهیت، قوانین و روابط حاکم بر آن هست. منطقی است که استدلال کنیم بسیاری از افراد به گونه‌ای تصمیم می‌گیرند که این تصمیم‌ها در جهت منافع آنها نیست. در زمینه امور مالی شخصی، کیفیت تصمیمات دارای عواقب طولانی مدتی برای بقای مالی است. تصمیمات نامناسب می‌تواند عواقب فاجعه باری را داشته باشد. لذا می‌توان نتیجه گرفت که تصمیمات مالی از اهمیتی اساسی برخوردار هستند [۲۳]. سواد مالی به عنوان ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، نگرش و رفتارهای ضروری و لازم برای تصمیم گیری های مالی است که در نهایت منجر به رفاه مالی شخصی می‌شود [۳۳]. سواد مالی ناکافی می‌تواند عاملی برای تصمیم گیری‌های مالی اشتباه باشد که زندگی افراد را تحت تأثیر قرار داده و باعث کاهش سطح رفاه مالی آنان گردد. رفاه مالی درجه کفایت یا امنیت اقتصادی افراد و خانوارهاست. به عبارت بهتر رفاه مالی سطح موردنظر برای محافظت افراد در مواجهه با مسائل روزمره زندگی نظیر از دست دادن شغل، بیماری، ورشکستگی، فقر و نیازمندی در سنین کهنسالی است [۱].

در پژوهش‌های اخیر، افزایش علاقه در ارزیابی سواد مالی سرمایه گذاران فردی وجود داشته است [۳۷]. حال آنکه بعضاً گزارش‌های نگران کننده‌ای از سطح پایین سواد مالی ارائه شده است. پس از بحران مالی جهانی بین سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۰۹، تمرکز عمده‌ای بر آموزش سواد مالی در سراسر جهان پدید آمده است [۱۷]. به طور معمول، مطالعات نشان می‌دهد که حتی در کشورهای پیشرفته، هنوز در میان عموم مردم سواد مالی وجود ندارند [۴۱]. سواد مالی به دنبال بهبود ظرفیت افراد در درک مالی است [۲۶]. در نظریات کلاسیک رفتار سرمایه گذاران در بازار سرمایه بر مبنای نظریه مطلوبیت اقتصادی تفسیر می‌شد [۴۷]. عدم درک اقتصاد و امور مالی، یک عامل بازدارنده برای مالکیت سهام است؛ از دست رفتن رفاه، ناشی از عدم مشارکت در بازارهای سرمایه، در اثر فقدان سواد مالی بسیار قابل توجه است. واضح است که سرمایه گذاران ناآگاه و فاقد سواد مالی کافی، قادر به استفاده کامل از بازار مالی و انتخاب عاقلانه، که منجر به سرمایه گذاری کارآمد خواهد شد، نخواهد بود. مرور مطالعات نشان می‌دهد که

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

عوامل گوناگونی در ادراک ریسک و تصمیمات سرمایه گذاران دخیل هستند [۲۲] که از جمله می توان سواد مالی را نام برد.

با توجه به نتایج تجربی بدست آمده از کشورهای دیگر، می توان ادعا کرد که آموزش سواد مالی لازم است، چرا که مردم به خوبی در مورد امور مالی در هر دو سطح مدیریت منابع و مصارف مالی خود مطلع نیستند. عواقب این می تواند در واقع منجر به نتایج فاجعه بار مانند سلب حق مالکیت و ورشکستگی شخصی شود. یکی از راه های از بین بردن این پیامدهای منفی، آموزش نسل جدید است. هم راستا با رشد و پیچیده شدن هرچه بیشتر فنآوری در عرصه جهانی، محصولات و خدمات مالی نیز به روز به روز پیچیده تر می شوند و لذا تصمیم گیری در این زمینه برای افرادی که از دانش و آگاهی کافی درباره این مسایل برخوردار نیستند، دشوار تر می گردد. مسئله وقتی شدت بیشتری می یابد که مسئولیت تصمیمات و رفتارهای مالی نیز رفته رفته به خود افراد واگذار می شود، بدیهی است فردی که دانش مالی ابتدایی درباره مسائل مالی نداشته باشد در زمینه سرمایه گذاری و یا حداقل حفظ ارزش سرمایه فعلی خود با مشکل مواجه خواهد شد و این مشکلات نه تنها گریبان فرد را می گیرد، بلکه در صورت تسری به اکثریت اقشار مردم دامان گیر دولت و جامعه خواهد بود؛ بنابراین لازم است در کشور ما نیز همراه با سایر کشورهای توسعه یافته نسبت به بومی سازی تعریف سواد مالی و نسبت به گنجاندن مفاهیم مالی در کتب مدارس جهت ارتقای سطح سواد مالی نسل های آتی جامعه و نیز ابتکار عمل در آغاز دوره های آموزش سواد مالی برای اقشار مختلف جامعه که در حال حاضر در گیر محصولات و خدمات مالی هستند اقداماتی صورت گیرد. آنچه مسلم است نقش نظام های آموزشی و مدرسه در ایجاد رشد و توسعه سواد مالی و اقتصادی در جوامع امروزی بیش از پیش اهمیت می یابد. با توجه به این که یکی از مهمترین کانال ها در برخورداری دانش آموزان از سواد مالی و اقتصادی، استفاده از محتوای آموزشی مناسب است، کتاب های درسی می توانند در زمینه ایجاد و توسعه مهارت های مالی و اقتصادی نقش بسزایی داشته باشند [۱۴]. با توجه به این که تاکنون در ایران الگویی جهت آموزش سواد مالی ارائه نشده است، لذا این تحقیق در صدد "ارائه الگویی جهت آموزش سواد مالی" می باشد.

پیشینه نظری پژوهش

سواد مالی

حوزه مالی شخصی، بیش از هر حوزه دیگری در اقتصاد، به زندگی روزمره افراد و خانواده ها مرتبط است و ارتباط بسیار نزدیکی با سبک اقتصادی زندگی دارد. تاکنون تعاریف متعددی برای مالی شخصی و سواد مالی ارائه شده است، ولی هنوز هیچ توافقی برای تعریف این دو وجود ندارد. این امر مشکلاتی را

در سنجش سواد مالی افراد ایجاد کرده است و هر نهاد برحسب تعریف خود از سواد مالی به طراحی ابزارهای سنجش سواد مالی پرداخته است. سواد مالی را در اختیار داشتن دانش و درک از مسائل مالی تعریف نموده‌اند. سواد مالی است عمدتاً در ارتباط با مسائل مالی شخصی استفاده می‌شود. سواد مالی اغلب مستلزم دانش درباره درستی تصمیم‌گیری‌های مربوط به امور مالی شخصی ویژه‌ای مانند املاک و مستغلات، بیمه، سرمایه‌گذاری، صرفه‌جویی (به خصوص برای دانشگاه)، برنامه‌ریزی مالیاتی و بازنشستگی می‌باشد. برخی صاحب‌نظران آن را شامل دانش منسجمی از مفاهیم مالی مانند ترکیب علاقه، برنامه‌ریزی مالی، مکانیزم‌های استفاده از کارت‌های اعتباری، روش صرفه‌جویی سودمند، حقوق مصرف‌کننده، ارزش زمانی پول، و غیره دانسته‌اند [۱۹]. تعریف استاندارد سواد مالی عبارت است از «داشتن دانش، مهارت، و اعتماد به نفس برای اتخاذ تصمیمات مالی سخت» [۲۵]. محیط نهادی نیز نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های مالی دارد و بر انتخاب‌ها، و کمیت و کیفیت اطلاعات و محرک‌های مرتبط تأثیر بسیار دارد. سواد مالی، مورد توجه روزافزون دولت‌ها و سایر خط‌مشی‌گذاران دولتی است. پژوهش‌های انجام‌شده در کشورهای عضو OECD نشان می‌دهند که سواد مالی افراد و خانوارها، قطع‌نظر از میزان درآمد و تحصیلات، بسیار پایین است، اما در میان گروه‌های کم‌درآمد و با تحصیلات پایین، میزان آن، بسیار کمتر است. به نظر می‌رسد حتی مالکان سهام و معامله‌گران دارایی‌های مالی نیز در پی ارتقای سطح سواد مالی خود نیستند.

امروزه سواد مالی به عنوان یک جزء مهم در ثبات و توسعه مالی و اقتصادی به صورت جهانی پذیرفته شده است. با در نظر گرفتن این اهمیت، بسیاری از مؤسسه‌ها (مانند ائتلاف جامپ استارت برای سواد شخصی مالی، عزم ملی برای آموزش مالی، مرکز ارتقاء سواد مالی جهانی)، سواد مالی را در مقیاس ملی و جهانی مطالعه می‌کنند. اکثریت این مطالعات دانش فردی افراد را بهبود می‌بخشند با این فرض که بهبود دانش مالی منجر به بهبود رفتار و عمل مالی خواهد شد [۴۶].

آموزش سواد مالی

آموزش سواد مالی فرآیندی است که مصرف‌کنندگان و عرضه‌کنندگان سرمایه، شناخت خود از محصولات مالی و مفاهیم آن را از طریق اطلاعات، آموزش و یا مشاوره گسترش می‌دهند و با توسعه مهارت و اعتماد به نفسشان، آنها را از ریسک‌ها و فرصت‌ها آگاه‌تر می‌سازد تا انتخاب بهتری داشته باشند و بدانند برای کمک به کجا مراجعه کنند و دیگر اقدامات مؤثر برای بهبود رفاه مالی خود را بشناسند. تک تک کشورها یا در حال حاضر، روی راهبردهای ملی خود برای آموزش سواد مالی کار می‌کند، یا کار کرده‌اند که این نشان دهنده یک رویکرد سیستماتیک جهت تقویت سواد مالی شهروندان است. برخی از جوانان

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

بدون آمادگی برای سروکار داشتن با چالش‌های مالی زندگی مستقل خود، مدرسه را ترک می‌کنند. آنها در معرض خطر وارد شدن به مسائل مالی در جامعه هستند. وقتی مسائل مربوط به پول به میان می‌آید، بسیاری از والدین قادر نیستند نقش یک مربی خوب را بازی کنند. بر این اساس، برای غلبه بر بسیاری از کاستی‌ها ضروری است تا امور مالی شخصی در مدارس تدریس شود. به عبارتی تنها راه ممکن برای از بین بردن این پدیده، افزایش آگاهی مالی از طریق آموزش، نه تنها در مدارس بلکه در کلاس‌های عمومی است. به نظر می‌رسد که آموزش توانایی مالی در مدارس یک روش پیشگیری از بار بدهی ناسالم و استفاده و ایجاد ذخایر مالی می‌باشد. گنجاندن آموزش مالی در برنامه‌های مدارس، یک گام بسیار بزرگ رو به جلو است چون پیشگیری مؤثرترین راه به نظر می‌رسد. کودکان سواد مالی را قبل از این که خود مسئولیت مالی و یا تجربه ای منفی در مورد دنیای پول داشته باشند یاد می‌گیرند. آنها موضوعات مالی را تا زمانی که بزرگ شوند مدیریت نخواهند کرد، اما آنها از خطرات احتمالی آگاه خواهند شد. بنابراین، می‌توان فرض کرد که نسلی که دوره‌های آموزش مالی را گذرانده است برای زندگی آماده‌تر خواهد بود [۱۸].

پس از بحران مالی جهانی، بسیاری از دولت‌ها در سراسر جهان پی بردند که آموزش سواد مالی تاکنون موضوع اولویت دار نبوده است؛ به عبارت دیگر، بخشی از برنامه درسی اختیاری بوده است. لرنمن و همکاران بیان کردند که آموخته‌های ضروری و برنامه‌های آموزشی به عنوان مهارتی هستند که دانش آموزان را برای یک مشارکت رضایت بخش و موثر در زندگی اجتماعی و فرهنگی مجهز می‌کنند؛ لذا می‌توان آموزش سواد مالی را به عنوان آموزش مالی با هدف افزایش سواد مالی افراد از طریق کسب این دانش تعریف کرد. در واقع، آموزش دانش آموزان از سنین پایین در مورد امور مالی شخصی بسیار مطلوب و سالم است تا جایی که آموزش سواد مالی به برنامه درسی دانش آموزان مدارس اضافه گردد [۲۷]. در پژوهشی کلاپر و همکاران (۲۰۱۴)، شواهد و تئوری مربوط به آموزش سواد مالی را مورد بررسی قرار داده و سیاست آموزش سواد مالی را در مدارس اجرا نمودند، با توجه به اینکه این استراتژی مورد حمایت کشورها قرار گرفته و با این رویکرد که آموزش سواد مالی نیازمند توسعه می‌باشد، به آموزش معلمان در بسیاری از کشورها پرداخته شد؛ البته آموزش معلمان با نگرانی‌هایی نیز همراه است که می‌توان به طرفیت و اعتماد به نفس معلمان و آموزش اندکی که برای رشد مهارت و آموزش سواد مالی دانش آموزان ارائه شده، اشاره کرد [۲۸].

پیشینه تجربی

مطالعه انجام شده توسط سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در سال ۲۰۰۵، در خصوص بررسی سواد مالی در ۱۲ کشور از جمله ایالات متحده آمریکا، بریتانیا، کشورهای اروپایی، استرالیا و ژاپن نشان داد

که سواد مالی اکثر پاسخ دهندگان بسیار پایین است. اولین پژوهش در سطح سواد مالی و تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری جامعه سنگاپور در سال ۲۰۰۵ انجام شد؛ در این پژوهش این سؤال بررسی شد که آیا اهالی سنگاپور در مورد محصولات و خدمات مالی عمومی اطلاعات دارند و اینکه آیا آنها تصمیم‌گیری‌های موثری در مدیریت امور مالی و سرمایه‌گذاری خود اتخاذ می‌کنند؟ نتایج این پژوهش نشان داد که اهالی سنگاپور یک نگرش سالم به سمت مدیریت اولیه پول، برنامه ریزی مالی و امور سرمایه‌گذاری دارند. اغلب اهالی سنگاپور وجه نقد پس انداز می‌کنند و بر مخارج شخصی خود نظارت دارند و برخی از برنامه ریزی‌های مالی اساسی را خودشان انجام می‌دهند [۱۶].

لوساردی (۲۰۱۵) در یک پژوهش تحت عنوان "سواد مالی: آیا مردم الفبای سواد مالی را می‌دانند؟" به بررسی علل شکست برنامه‌های بازنشستگی، عدم مشارکت مکفی در بازارهای سهام، رفتار وام‌گیری ضعیف پرداخته است. لوساردی به این نتیجه رسیده است که بسیاری از مردم از سواد مالی کافی برای اتخاذ چنین تصمیماتی برخوردار نیستند و لذا در این تصمیم‌گیری‌ها دچار اشتباه و ضرر می‌شوند و این متضرر شدن افراد تا سطح کشور قابل‌تعمیم است. از نظر لوساردی تنها راه جلوگیری از این اشتباهات افزودن برنامه‌های آموزش مالی به برنامه‌های تحصیلی است [۳۴].

اسکات و ولای (۲۰۱۷) در تحقیقی به ارزیابی اثربخشی یک ماژول آنلاین برای افزایش سواد مالی پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهند که دستاوردهای بزرگ، مثبت و آماری قابل‌توجهی در یادگیری از پیش‌آزمون تا پس‌آزمون برای نمونه‌های سطح دانش‌آموزان وجود دارد [۴۰].

در یک پژوهش بدیع که توسط شن و همکاران (۲۰۱۶) انجام شده است سواد مالی و مناقشات مالی با هم ارتباط داده شده‌اند. همان طوری که خود محققین این مطالعه نیز اذعان کرده‌اند، هرچه سطح سواد مالی فرد بالاتر باشد، به احتمال کمتری درگیر مناقشات مالی خواهد شد. افراد باسواد مالی بالا به هنگام سفارش محصولات مالی بیشتر درگیر پرس و جو از فروشنده آن محصولات می‌شوند و لذا تصمیم‌گیری آنها آگاهانه‌تر خواهد بود. در نهایت محققین عنوان کرده‌اند که دولت و جامعه می‌توانند با بالاتر بردن سطح سواد مالی مردم، از میزان مناقشات مالی جامعه به طور چشمگیری بکاهند [۴۱].

گرومان^۴ (۲۰۱۸) در تحقیقی به بررسی سواد مالی و رفتار مالی در خاورمیانه پرداخته است. آنها دریافتند که سطوح سواد مالی بسیار قابل‌مقایسه با کشورهای صنعتی است، اما درک مفاهیم پیشرفته‌تر مالی کمتر است. به طور مشابه، حساب‌های پس‌انداز توسط اکثر مردم افتتاح می‌شود، اما موارد پیشرفته‌تر بسیار کمتر از معمول است. آنها همچنان با ادبیات نشان دادند که سواد مالی بالاتر، منجر به بهبود تصمیم‌گیری‌های مالی می‌شود [۲۷].

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

مونا و آنیس^۵ (۲۰۱۷) طی پژوهشی به بررسی سواد مالی در تونس پرداخته است. در این مطالعه عوامل تعیین کننده سواد مالی و تاثیر آن در رفتار سرمایه گذاری بررسی شده است. یک پرسشنامه برای کشف متغیرهای مطالعه ایجاد شده است و به سه قسمت تقسیم می شود. قسمت اول، متغیرهای جمعیت شناسی را پوشش می دهد؛ دومین مورد رفتار مالی خانوارهای تونس است و بخش سوم به سواد مالی اختصاص داده شده است. یافته‌های این تحقیق شامل دو بخش است: اول، افرادی که سطح سواد مالی پایین دارند، کمتر احتمال دارد که در بازار سهام سرمایه گذاری کنند. دوم، سطح سواد مالی بر اساس سن، سطح تحصیلات و درآمد سالانه تأثیر می گذارد [۳۶].

لوساردی (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان سواد مالی و لازمه آموزش آن به این نتیجه رسیدند که کمبود سواد مالی حتی در کشورهای توسعه یافته مسأله ای بسیار مهم هست و باید توجه جدی به آن شود. در آینده باید برنامه ها و شاخص‌های ویژه ای جهت پیشبرد آموزش سواد مالی در نظر گرفته شود که این امر مستلزم ایجاد برنامه‌ها و پژوهش‌های آکادمیک می باشد [۳۳].

آماگیر و همکاران^۶ (۲۰۱۷) در تحقیقی به بررسی برنامه‌های آموزشی سواد مالی برای کودکان و نوجوانان پرداخته اند. شواهد نشان می دهد که برنامه‌های آموزشی سواد مالی مبتنی بر مدرسه می تواند دانش و نگرش‌های مالی کودکان و نوجوانان را بهبود بخشد. مطالعاتی که تمایل به رفتار خوب و مطالعات مبتنی بر رفتار خود گزارش شده را، ارزیابی می کنند نیز اثرات مثبت را گزارش می دهند. با این حال، مطالعاتی که تأثیر آموزش مالی بر رفتار واقعی مالی کودکان و نوجوانان را ارزیابی می کنند، کم است [۱۵]. ژبائو و پورتو^۷ (۲۰۱۷) طی پژوهشی به بررسی سواد مالی و رضایت مالی پرداخته اند. نتایج نشان می دهد که آموزش مالی می تواند بر رضایت مالی، تصور ذهنی از رفاه مالی، رفتار مالی و متغیرهای توان مالی تاثیر بگذارد. همچنین نتایج نشان می دهد که سواد مالی اثربخش، رفتار مالی مطلوب و شاخص توان مالی، نقش میانجی قوی بین آموزش مالی و رضایت مالی را دارد [۲۹].

جلیلوند و رستمی (۱۳۹۷) در تحقیقی به بررسی تعاملات سواد مالی، احساسات سرمایه گذاران، ادراک ریسک و تمایل به سرمایه گذاری: شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج این مطالعه با استفاده از مجموعه داده‌های گسترده‌ای در رابطه با رفتار سرمایه گذاران در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۹۵ نشان داد که بر خلاف مطالعات قبلی، شواهدی در مورد تأثیر سواد مالی بر روی ادراک ریسک سرمایه گذاران در ایران مشاهده نمی کنیم. از سوی دیگر، سواد مالی، ادراک ریسک و احساسات به صورت جمعی و به طور قابل توجهی بر تصمیم‌های سرمایه گذاران در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر می گذارند. علاوه بر این، ما شواهدی نیز از تأثیر خاص جنسیت پیدا کردیم [۴].

فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار / شماره چهل و سوم / تابستان ۱۳۹۹

رحیمی و توکلی (۱۳۹۷) در تحقیق خود، به بررسی ارتباط سطح سواد مالی و جمعیت شناختی پرداختند. جامعه آماری متشکل از مجموعه سرمایه‌گذاران در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی سال ۹۶ می‌باشد که از طریق نمونه‌گیری تصادفی ۴۲۰ نفر انتخاب و پرسش‌نامه میان آن‌ها توزیع که از روایی و پایایی مناسبی برخوردار بوده است (ضریب آلفای کرونباخ ۰.۸۱). روش تحقیق استفاده شده از نوع همبستگی و با به کارگیری نرم افزار SPSS بوده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تمامی متغیرهای مستقل مورد تحقیق (درآمد ماهانه و ...) بر سطح سواد مالی جامعه موثر و ارتباط معناداری دارد [۷].

دیانتی و حنیف زاده (۱۳۹۴) طی پژوهشی به بررسی سطح سواد مالی خانواده های تهرانی و عوامل مرتبط با آن پرداخته اند. در تحقیق حاضر وضعیت سواد مالی خانواده های تهرانی و عوامل مرتبط با آن از طریق توزیع پرسشنامه بین ۴۱۰ خانوار در سال ۱۳۹۲ مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که وضعیت سواد مالی این افراد در حد مطلوبی نیست و نیازمند و علاقمند به بهره مندی از راهنمایی متخصصانی با عنوان "مشاور مالی خانواده" هستند. در ضمن علاوه بر بررسی وضعیت سواد مالی، به عواملی چون سن، جنس، میزان تحصیلات، میزان درآمد، رشته تحصیلی، انباشت سرمایه و محل سکونت (هر یک به عنوان یک فرضیه مستقل) پرداخته و روابط بین آنها را بررسی نموده که وجود ارتباط بین آنها و سواد مالی تایید شده است. از اینرو آموزش و اطلاع رسانی به عنوان راهکارهای اولیه توسط نهادهای دولتی و یا موسسات علمی و همچنین جامعه حسابداری پیشنهاد می‌شود [۵].

معین الدین (۱۳۹۰) در پژوهشی به اندازه گیری سواد مالی دانشجویان ایرانی و ارتباط آن با ویژگی‌های جمعیت شناختی دانشجویان پرداخته است. این پژوهش دارای دو جامعه آماری متفاوت هست: ۱- خبرگان مالی ۲- دانشجویان ایرانی، نتایج حاصل از آزمون فرضیه ها نشان از عدم کفایت سواد مالی دانشجویان ایرانی داشت. همچنین تمامی متغیرهای جمعیت شناختی (سن، جنس، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، وضعیت شغلی دانشجویان شاغل، حوزه اشتغال، سابقه اشتغال قبلی دانشجویان شاغل، استقلال مالی، سطح درآمد خانواده، رشته تحصیلی مقطع متوسطه) به جز سطح تحصیلات والدین بر سطح سواد مالی جامعه مورد آزمون اثر داشت: دیگر نتایج این پژوهش بیانگر این است که مقطع تحصیلی دانشجویان کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا حوزه مطالعه دانشجویان دانشکده تحصیلی) و اطمینان دانشجویان از دانسته‌هایشان در مسائل مالی بر سطح سواد مالی آنها اثر گذار هست. با توجه به پیشینه مورد بررسی در ایران، هیچ پژوهشی به ارائه الگوی آموزش سواد مالی نپرداخته است [۱۳].

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

پرسش های پژوهش

با عنایت به پرسش اصلی پژوهش (الگوی مناسب جهت آموزش سواد مالی چیست؟) و به دلیل بهره‌گیری از مدل پارادایمی نظریه‌ی داده بنیاد و از آنجا که مدل پارادایمی در بر گیرنده مقوله‌ها، شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها است، لذا پرسش‌های این پژوهش حول اجرای مدل پارادایمی مطرح می‌گردد. بدلیل هم‌جنس بودن شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر هر سه آن اجزا در قالب عوامل موثر بر آموزش سواد مالی مد نظر قرار گرفته است (پرسش اول). پرسش‌های این پژوهش به شرح زیر ارائه می‌گردد:

✓ پرسش اول: عوامل موثر و ضرورت آموزش سواد مالی چیست؟

✓ پرسش دوم: چه روش‌هایی باید برای دستیابی به آموزش سواد مالی مناسب، انتخاب شود؟

✓ پرسش سوم: محتوا و سرفصل‌های کلیدی جهت آموزش سواد مالی کدامند؟

با توجه به پرسش‌های پژوهش، تحلیل داده‌ها که به توصیف پاسخ به پرسش‌های بالا اختصاص دارد، به صورت توصیفی ارائه خواهد شد.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از حیث پارادایم‌های غالب پژوهش، در گروه تفسیری طبقه بندی می‌گردد؛ بنابراین از حیث روش شناسی در دسته پژوهش‌های کیفی قرار می‌گیرد. در این پژوهش از روش پژوهش کیفی (نظریه داده بنیاد^۸) استفاده گردید. منابع داده‌ها در این راهبرد نیز مانند راهبردهای دیگر عبارت از مصاحبه، مشاهدات میدانی و اسناد و مدارکی مانند دفترهای یادداشت و خاطرات و زندگینامه‌ها، منابع تاریخی، روزنامه‌ها و سایر رسانه‌ها از جمله نوارهای ویدیویی است. همچنین پژوهشگرانی که از راهبرد نظریه‌ی داده بنیاد استفاده می‌کنند، مانند سایر پژوهشگران کیفی، مسئولیت و نقشی را که در تفسیر داده‌ها بر عهده دارند، به خوبی می‌پذیرند و تنها به گزارش و بیان دیدگاه‌های افراد، گروه‌ها و سازمان‌های تحت مطالعه اکتفا نمی‌کنند، بلکه مسئولیت تفسیر دیده‌ها، شنیده‌ها و خواننده‌های خود را نیز بر عهده می‌گیرند. تحقیقات کیفی عموماً در صدد کشف مفاهیم و روابط آن‌ها در عرصه طبیعی وقوع پدیده‌ها می‌باشند. اهداف تحقیقات کیفی بر اساس پارادایم و روش مطالعه متفاوت می‌باشد. عموماً محققین کیفی اقدام به توصیف و تفسیر یک پدیده از دیدگاه افراد مشارکت کننده در مطالعه می‌نمایند.

در این تحقیق به منظور جمع آوری اطلاعات مورد نیاز از روش میدانی استفاده شده است. روش تحقیق میدانی می‌تواند روشی برای جمع آوری داده‌های کیفی در نظر گرفته شود. در واقع محقق باید

خودش وارد میدان شود تا بصورت طبیعی با مسئله روبرو شود. در روش میدانی محقق باید تمام نکات مهم را یادداشت کند تا بعد از اتمام، آنها را جمع آوری و تجزیه و تحلیل کند. این روش اغلب از طریق مصاحبه و مشاهده انجام می پذیرد. در نظریه‌ی داده بنیاد، الگوی جمع آوری داده‌ها متفاوت است. در مطالعه نظریه‌ی داده بنیاد فعالیت‌های جمع آوری و تحلیل داده‌ها به طور هم زمان صورت می‌گیرد. مصاحبه روش مناسبی برای جمع آوری داده‌ها در نظریه‌ی داده بنیاد است چراکه مصاحبه‌ها مبتنی بر تجارب و گفتگوهای روزانه زنده هستند و افراد مصاحبه‌کننده فرصتی برای مصاحبه با افراد دیگر در یک موقعیت خاص به صورت چهره به چهره پیدا می‌کنند. در این تحقیق از مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شده است. مصاحبه نیمه ساختار یافته مصاحبه‌ای است که در آن، سؤالات مصاحبه از قبل مشخص می‌شود و از تمام پاسخ دهندگان، پرسش‌های مشابه پرسیده می‌شود؛ اما آنها آزادند که پاسخ خود را به هر طریقی که می‌خواهند پاسخ دهند. البته در راهنمای مصاحبه جزئیات مصاحبه، شیوه بیان و ترتیب آنها ذکر نمی‌شود. این موارد در طی فرایند مصاحبه تعیین می‌شوند [۶].

در این تحقیق به منظور نمونه‌گیری، از روش نمونه‌گیری گلوله برفی^۹ استفاده شده است. نمونه‌گیری گلوله برفی نمونه‌گیری آسان است. این روش در مواردی که دسترسی به افرادی که دارای ویژگی‌های مورد نظر محقق می‌باشند، مشکل است، مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این روش، ابتدا یک یا چند نفر با ویژگی‌های مورد نظر انتخاب می‌شوند و سپس از آنان درخواست می‌گردد تا افرادی را که دارای ویژگی‌های مشابه با آنان باشند، به محقق معرفی نمایند. نمونه‌گیری تا وقتی که نمونه‌ها به حد مورد نظر برسد، ادامه دارد. نمونه‌گیری در روش گلوله برفی به شکل تدریجی شکل می‌گیرد و این در انتخاب افراد مؤثر است. نمونه‌گیری به روش نمونه‌های تأیید کننده و رد کننده، تا رسیدن به مرحله اشباع ادامه می‌یابد. در این تحقیق به منظور جمع آوری داده‌ها، برای مصاحبه به بیست نفر از متخصصین و اساتید حسابداری و مالی که دارای مدرک دکتری و عضو هیات علمی دانشگاه در رشته حسابداری، مدیریت مالی و مهندسی مالی بودند و بیش از ۱۰ سال سابقه تدریس و حرفه‌ای‌گری در این حوزه را داشتند، مراجعه شد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها مطابق با روش نظریه پردازی داده بنیاد طی سه مرحله کدگذاری انجام شده است. اولین گام یافتن مقولات مفهومی در داده‌ها در سطح اولیه از انتزاع بوده است. دومین گام یافتن ارتباطات بین این مقولات است و سومین مرحله مفهوم سازی و گزارش این ارتباطات در سطح بالاتری از انتزاع است.

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

کدگذاری باز: بخشی از فرایند تحلیل داده‌ها است و عبارت است از خردکردن، مقایسه کردن، مفهوم پردازی و مقوله بندی داده‌ها. کدگذاری باز طی دو مرحله انجام می‌گیرد: کدگذاری سطح اول که منجر به تولید مفاهیم می‌شود و کدگذاری سطح دوم که حاصل آن ایجاد مقوله‌هاست. به شرح جدول زیر نمونه مصداقی از آن ارائه می‌گردد:

جدول ۱: نمونه مفاهیم و مقوله های برگرفته از داده ها

مقوله سطح دوم	مقوله سطح اول	مفاهیم
برنامه ریزی و مدیریت بودجه خانواده	برنامه ریزی زندگی	برنامه ریزی برای استفاده از پول
		برنامه ریزی مالی برای مراحل مختلف زندگی
		داشتن حساب دخل و خرج
	مدیریت منابع مالی	رفتار متفاوت مخارج در دو نیمه عمر کاری
		پتانسیل های مختلف کسب درآمد در دو نیمه عمر کاری
		مدیریت بودجه خانواده
		مدیریت اثربخش امور مالی شخصی
	آینده نگری مالی	تضمین آینده اقتصادی و مالی روشن برای فرزندان
		کسب آرامش و آسایش در آینده

در این راستا به هر جمله، پاراگراف از داده های پژوهش یک برجسب مفهومی داده می‌شود. به عنوان مثال مصاحبه یکی از مشارکت کنندگان به شرح ذیل کد گذاری شده است:

سواد مالی جزو مباحثی است که تک تک افراد سوای از تحصیلات عالی به باید از آن اطلاعات داشته باشند و در این زمینه آموزش ببینند تا زندگی بهتری داشته (کیفیت زندگی) باشند. اگر عمر کاری فرد را به دو بخش تقسیم کنیم عموماً افراد در نیمه اول این پتانسیل را دارند که درآمدها بیشتر از هزینه‌هایشان باشد. این روند در نیمه دوم روند کاری برعکس می‌شود. مفهوم ضمنی این است که اگر در حال حاضر خوب کار کنیم در نیمه دوم کاری اگر کسری داشتیم از پس انداز یا سرمایه گذاری انجام شده در نیمه اول (مدیریت منابع مالی) برای جبران آن می‌توان استفاده کرد. در نتیجه سرمایه گذاری اجتناب ناپذیر است. همچنین برای تامین آینده اقتصادی و مالی روشن برای فرزندانمان (آینده نگری مالی) نیاز به آموزش سواد مالی داریم.

فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار / شماره چهل و سوم / تابستان ۱۳۹۹

برچسب‌های مفهومی (کیفیت زندگی)، (مدیریت منابع مالی)، (آینده‌نگری مالی) از مصاحبه مزبور استخراج گردید. پس از استخراج مفاهیم از متن مصاحبه‌ها برای ایجاد مقوله‌ها، این مفاهیم با هم مقایسه می‌شوند و چنانچه به یک موضوع مشترک اشاره داشته باشند مقوله مربوطه استخراج می‌گردد که در واقع مقوله‌ها شامل مفهوم پردازی در سطح بالاتری از انتزاع است.

برای مثال: مفاهیم "برنامه ریزی زندگی، مدیریت منابع مالی، آینده‌نگری مالی" که از مصاحبه‌ها استخراج شده است همه در قالب مقوله برنامه ریزی و مدیریت بودجه خانواده قرار می‌گیرد.

کدگذاری محوری: فرایند مرتبط سازی مقولات را کدگذاری محوری می‌نامند. چرا که این کدگذاری بر محور مقوله، مرتبط سازی مقولات در سطح ابعاد و ویژگی‌های پارادایم اتفاق می‌افتد. در کدگذاری محوری باید شکل محکمی از روابط حول محور مقوله شکل گیرد. در کدگذاری محوری مقولات زیر باید شناسایی شوند:

شرایط علی: حوادث، وقایع و اتفاق‌هایی که به وقوع یا گسترش پدیده می‌انجامد.

پدیده (مقوله اصلی): ایده و فکر محوری، حادثه، اتفاق یا واقعه‌ای که سلسله کنش/کنش متقابل به سوی آنها رهنمون می‌شوند تا آنها را اداره، یا با آنها به صورتی برخورد کنند، یا اینکه سلسله رفتارها بدان‌ها مرتبط اند. در واقع همان هسته مورد مطالعه است که در این پژوهش (آموزش سواد مالی) می‌باشد. زمینه: سلسله خصوصیات ویژه‌ای که به پدیده دلالت می‌کنند؛ زمینه نشانگر یک سلسله شرایط خاصی است که در آن راهبردهای کنش/کنش متقابل صورت می‌گیرد.

شرایط میانجی (مداخله‌گر): شرایط ساختاری که به پدیده تعلق دارند و بر راهبردهای کنش/کنش متقابل اثر می‌گذارند. آنها راهبردها را درون زمینه خاصی سهولت می‌بخشند و یا آن را محدود و مقید می‌کنند.

راهبرد: کنش/کنش متقابل: استراتژی‌های ایجاد شده برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده، تحت شرایط مشاهده شده خاص.

پیامد: نتیجه و حاصل کنش/کنش متقابل [۴۴].

کدگذاری انتخابی: در این مرحله باید مقولات را با یکدیگر مرتبط ساخت تا نظریه شکل بگیرد. در واقع پس از مرتبط سازی مقولات با یکدیگر در سطحی انتزاعی تر، و توضیح مفصل هر کدام از مقولات عمده و اصلی در قالب خط داستان به ترسیم دایاگرامی که روابط بین مفاهیم و مقولات تحقیق را نشان می‌دهد پرداخته می‌شود. نکته اساسی در این مرحله، که اساس نامگذاری مدل نهایی نظریه‌ی داده بنیاد

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

می‌باشد، مقوله هسته است. مقوله هسته، مقوله ای است که با مقولات عمده دیگر مرتبط است و به فراوانی در داده‌ها به آن اشاره شده است، این مقوله همچنین باید به اندازه کافی انتزاعی باشد که به تولید نظریه بینجامد [۴۴]

نحوه ارزیابی و اعتبار بخشی به مدل آموزش سواد مالی

بدون وجود دقت علمی، پژوهش (کمی یا کیفی) بی ارزش بوده و مطلوبیت خود را از دست می‌دهد. در تحقیقات مختلف معیارهای متفاوتی برای ارزیابی پژوهش‌های کیفی از جمله تحقیقات مبتنی بر روش نظریه پردازی زمینه بنیاد ارائه شده است. در رویکرد نظریه پردازی زمینه بنیاد، به منظور اعتبار بخشی به مدل و نتایج تحقیق از "زاویه بندی (اجماع / مثلث سازی) داده‌ها" و کنترل اعضا و ارزیابی بر اساس معیار "مقبولیت" استفاده می‌شود که شرح مختصری از آن در ادامه ارائه می‌شود.

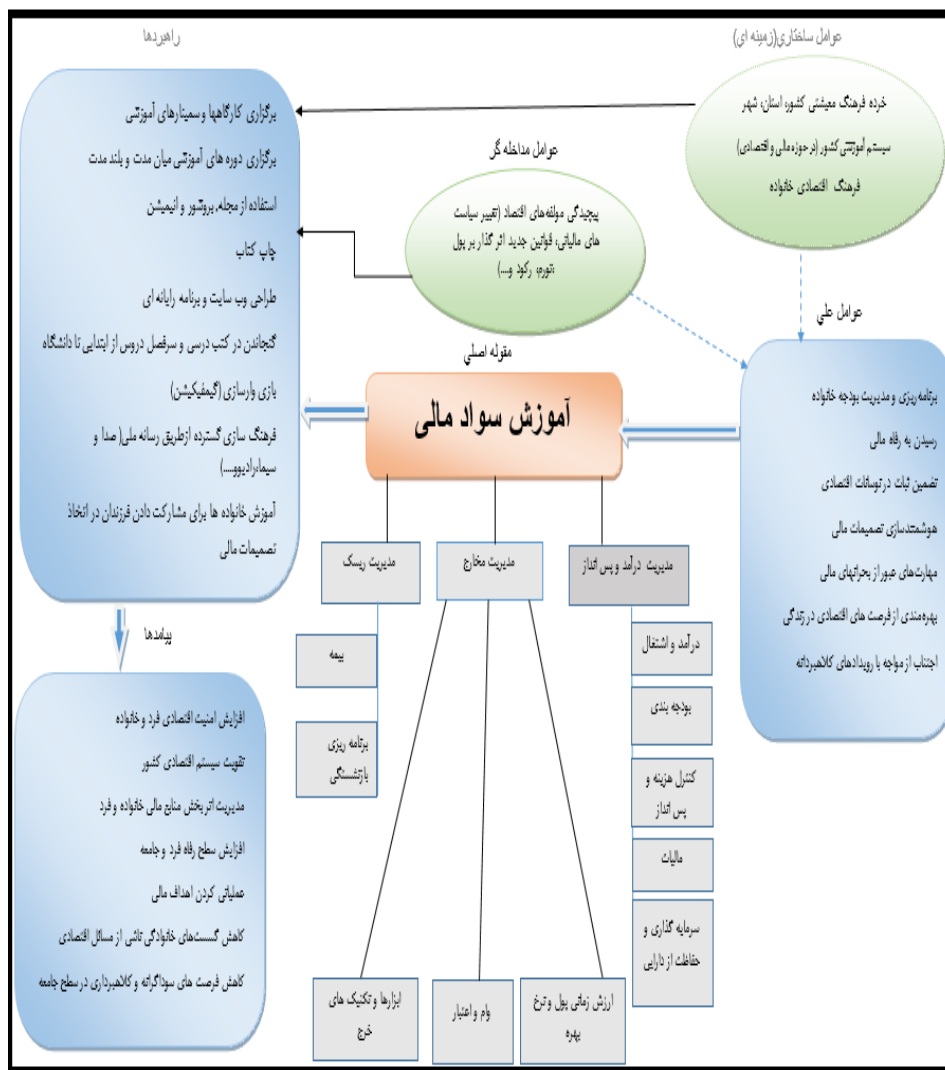
همواره دو معیار اصلی روایی و پایایی برای ارزیابی پژوهش‌های کمی و کیفی مطرح گردیده است. با وجود این، کوربین و استراوس (۲۰۰۸) با بکارگیری این دو معیار برای پژوهش‌های کیفی مخالفت ورزیده و معیار مقبولیت را پیشنهاد داده‌اند. مقبولیت بدین معنی است که یافته‌های تحقیق تا چه حد در انعکاس تجارب مشارکت‌کنندگان، محقق و خواننده در رابطه با پدیده مورد مطالعه موثق و قابل باور است؛ به منظور ارزیابی کیفیت پژوهش‌های مبتنی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد (و همچنین دیگر پژوهش‌های کیفی)، کوربین و استراوس ۱۰ شاخص مقبولیت را معرفی کرده‌اند که بر مبنای آن پژوهش حاضر ارزیابی شد.

اجماع داده‌ها یعنی استفاده از منابع چندگانه داده‌ها، مانند گردآوری داده‌ها از گروه‌های مختلف، محیط‌های مختلف، یا در زمان‌های مختلف. بطور کلی، زمانی که برای گردآوری داده‌ها از بیش از یک دیدگاه استفاده می‌شود، تصویر کامل‌تری به دست خواهد آمد.

کنترل اعضا یا اعتبار پاسخگو تکنیکی است که بدان وسیله محقق مفروضات خود را با یک یا چند نفر از افراد مطلع تحت بررسی کنترل می‌کند و این تکنیک جهت تأیید تفاسیر پژوهشگر به کار می‌رود. در این راستا، در پژوهش حاضر پس از تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها به روش کدگذاری سه‌گانه، به منظور اعتبار بخشی به مدل تحقیق، متغیرهای استخراج شده از مصاحبه‌ها و نتایج حاصل، به ۸ نفر از صاحب‌نظران ارائه شده که عمدتاً بر چسب‌های مفهومی اصاقی را با محتوای داده‌ها مناسب و معتبر تلقی نمودند.

نتایج تحلیل داده‌ها: ارائه مدل آموزش سواد مالی

بنا به نظر کرسول (۲۰۰۵) یک نظریه پرداز زمینه بنیاد می تواند نظریه خود را به سه شیوه ممکن ارائه نماید: به صورت نمودار، به شکل تشریحی و روایت یک داستان و یا به صورت مجموعه ای از گزاره‌ها. در این پژوهش مدل خلق شده به دو شکل ارائه می شود؛ بدین منظور ابتدا از طریق نمودار مدل آموزش سواد مالی ارائه شده و سپس مدل مذکور روایت و تشریح می گردد.

مدل آموزش سواد مالی

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

مقاله اصلی: آموزش سواد مالی

آموزش سواد مالی ایده و فکر اصلی این پژوهش بوده است. در انتخاب سرفصل‌های مربوط به آموزش سواد مالی (مالیه شخصی)، سعی بر این بود که سرفصل‌های مهمی که در سایر کشورهایی که الگوی سواد مالی را به عنوان یک نقشه راه طراحی و اجرا کرده اند، استفاده و با توجه به شرایط اقتصادی و محیط تجاری کشور و تجربیات مصاحبه‌شوندگان بومی سازی گردد. مهمترین عامل در کارایی آموزش سواد مالی طراحی آن است که باید متناسب با اهداف استفاده کنندگان مورد توجه واقع شود، در پژوهش حاضر هدف ارائه الگوی آموزش برای افراد ۱۶ تا ۲۰ سال (دوره متوسطه دوم) می‌باشد.

با توجه به موارد بالا سه سرفصل کلی زیر استخراج گردید :

(مدیریت درآمد و پس انداز- مدیریت مخارج- مدیریت ریسک)

مدیریت درآمد و پس انداز

- درآمد و اشتغال: درک اصطلاحات مالی و اقتصادی - چگونگی کسب درآمد- تفاوت درآمد خالص و ناخالص
- بودجه بندی: برنامه ریزی کوتاه مدت و بلند مدت برای مراحل مختلف چرخه زندگی (استخدام، ازدواج، ناتوانی، خرید خانه و ...).
- کنترل هزینه و پس انداز: درک هزینه و استراتژی کاهش آن
- مالیات: درک تعهدات مالیاتی- مالیات بر درآمد و حقوق
- سرمایه گذاری و حفاظت از دارایی‌ها: درک اصول سرمایه‌گذاری- شناسایی ارتباطات اقتصادی- دسترسی به منابع- استفاده از مشاور- سطح تحمل ریسک و مدیریت بحران

مدیریت مخارج

- ارزش زمانی پول و نرخ بهره: درک ارزش زمانی پول در شرایط تورمی- چگونگی محاسبه بهره- بهره مرکب
- وام و اعتبار: مفهوم وام و اعتبار، انواع وام‌ها (قرض الحسنه-مسکن-ازدواج و)(زمانبندی پرداخت بدهی
- ابزارها و تکنیک‌های خرج: تصمیم‌گیری درباره مخارج و حل مسئله

مدیریت ریسک

- بیمه: درک و شناسایی انواع مختلف بیمه‌ها، میزان پوشش و خطرات ناشی از بیمه نشدن

• برنامه بازنشستگی: برنامه ریزی برای مرحله بازنشستگی و طرح‌های مربوط به آن

۱- **عوامل علی:** از آنجا که شرایط علی مقوله‌هایی هستند که به وجود آورنده مقوله اصلی هستند، طبق نظر مصاحبه‌شوندگان عوامل زیر، شرایط علی شناسایی شده‌اند:

۱-۱) برنامه ریزی زندگی و مدیریت بودجه خانواده

برنامه‌ریزی مالی، مجموعه‌ای از پیش‌بینی‌های مالی است که هر فرد را برای یک زندگی با آرامش و آسایش در آینده نزدیک و دور آماده می‌کند. مجموع این برنامه‌ریزی‌ها شامل جنبه‌های مختلفی است که فقط به پس‌انداز کردن و سرمایه‌گذاری هنگامت در سرمایه‌گذاری‌های خاص خلاصه نمی‌شود. این سرمایه‌گذاری‌ها فقط بخش کوچکی از یک برنامه‌ریزی جامع هستند. در یک برنامه‌ریزی مالی کامل و دقیق، وضعیت مالی امروز فرد یا خانواده بررسی شده و اهداف مالی در آینده نزدیک و دور نیز مورد نظر قرار خواهد گرفت. افرادی که از سواد مالی مناسبی برخوردارند می‌توانند برنامه ریزی درستی برای خود و خانواده انجام دهند. این اشخاص می‌توانند مخارج خود را به صورت بهینه مدیریت کرده و پس‌اندازهای خود را در فعالیت‌های سودآور سرمایه‌گذاری کنند. به طور کلی می‌توان گفت برای دستیابی به نیازها و اهداف تعیین شده، فعالیت‌های مالی هر شخص باید به صورت دقیق و شخصی، برنامه‌ریزی شود. و این امر بدون داشتن سواد مالی امکان‌پذیر نیست. مسلط بودن بر اوضاع مالی و داشتن حساب دخل و خرج. اینکه بدانید در یک ماه چقدر درآمد دارید و چه هزینه‌هایی پرداخت می‌کنید. همچنین عکس العمل درست در مقابل مخارج غیرمترقبه‌ای که ممکن است در زندگی رخ دهد.

اشاره به متن یکی از مصاحبه‌ها: سواد مالی و سرمایه‌گذاری یکی از مهمترین مهارت‌هایی است که هر فردی در هر سن و سالی بایستی آنها را آموزش ببیند تا بتواند آینده مالی خود را تامین کند داشتن برآورد و پیش‌بینی از درآمد و مخارج از پایه‌ای‌ترین نیازها است. در ادامه با پدید آمدن این سواد مالی فرد به بلوغ اجتماعی می‌رسد، بهتر است دانش آموز یک هدف برای خود در نظر بگیرد و برای رسیدن به آن سرمایه جمع‌آوری کند، خرج‌های خود را کنترل کند، موانع راه را بررسی کند تا بتواند به هدف مقرر شده دست یابد. هدف، ریسک و کنترل سه راس یک مثلث‌اند و باید در ابتدا به دانش آموز آموخته شوند.

۱-۲) رسیدن به رفاه مالی

یکی از مواردی که می‌تواند بر رفاه مالی افراد اثرگذار باشد، سواد مالی آنان است. همچنین افزایش سواد مالی می‌تواند در درآمد افراد موثر باشد. لازمه داشتن یک استراتژی مالی مناسب در زندگی شخصی،

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

برخورداری از سواد مالی است. یکی از آثار داشتن سواد مالی واکنش مناسب به رخدادهایی است که روی تصمیمات مالی روزمره اثر می‌گذارد و همچنین می‌توان گفت توانایی مدیریت مسائل مالی روی شرایط زندگی و کاری فرد تأثیر دارد. در گذشته رضایت عمومی فرد از موقعیت مالی یا دارایی خود مشخص کننده رفاه او بوده است اما در موقعیت کنونی با بهبود سطح زندگی مردم ادراک فرد از جنبه‌های مالی و غیرمادی وضعیت مالی تعیین کننده احساس رفاه مالی است.

اشاره به متن یکی از مصاحبه‌ها: داشتن سواد مالی در بوجود آمدن رفاه مالی موثر است با گرفتن تصمیمات مناسب‌تر و سنجش صرفه اقتصادی آنها و در نظر گرفتن جنبه‌های مختلف یک تصمیم از جمله درآمد، هزینه و هزینه فرصت از دست رفته آن.

۱-۳) تضمین ثبات در نوسانات اقتصادی

سواد مالی در یک کلام توانایی مدیریت اقتصادی درآمد و هزینه است؛ یعنی اینکه بتوان به شکل مناسبی کسب درآمد کرد؛ درست هزینه کرد؛ سرمایه‌گذاری متناسب با درآمد داشت و به تعبیری هم در حال زندگی کرد و هم برای آینده برنامه‌ریزی مناسب داشت. به توصیف یونسکو افرادی می‌توانند زندگی بهتری داشته باشند که از سواد مالی مناسبی برخوردار باشند. ارتقای سواد مالی یک موضوع ملی است و هیچ نهادی به تنهایی نمی‌تواند این مسئولیت را به شکل کامل به انجام برساند. بدون مشارکت مردم در بخش‌های مختلف اقتصادی کشور، چرخ اقتصاد به گردش در نخواهد آمد و اگر این حضور، آگاهانه و مبتنی بر دانش باشد مردم به طور خودجوش راه‌حل مشکلات اقتصادی را خواهند یافت و از آن عبور خواهند کرد. بنابراین، لازم است «جنبش عظیم ارتقای سواد مالی» در فضای عمومی جامعه شکل گیرد و در پی شکل‌گیری این بستر عمومی متعاقباً تقویت سیستم اقتصادی کشور و دستیابی به سیاست‌ها و شعارهای اقتصاد مقاومتی مقدور و تسهیل خواهد شد. در واقع می‌توان گفت بی‌سوادی مالی بر تمام سنین و سطوح اجتماعی و اقتصادی تأثیر گذار است.

۱-۴) هوشمند سازی تصمیمات مالی

در اوایل قرن بیستم، ملاحظات مالی تا حدودی ساده بود با ظهور انقلاب صنعتی و افزایش حجم و تنوع محصولات تولیدی در جهان رفته رفته بر حجم تجارت در جهان افزوده شد. علاوه بر این با ابداع شبکه گسترده جهانی، خرید و فروش ساده تر و در دسترس تر شد و خرج کردن اوج گرفت. این پیچیدگی موجب شد تا خانواده‌ها به سادگی نتوانند تصمیمات مالی مناسب را اتخاذ کنند. دانش یا سواد مالی به ویژه در حوزه امور مالی شخصی به افراد کمک می‌کند، در تصمیم‌گیری‌های مالی از آگاهی بیشتری برخوردار باشند. سواد مالی هرکس، بسته به وضعیت، مسئولیت و اهدافش در زندگی متفاوت است. روشی

فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار / شماره چهل و سوم / تابستان ۱۳۹۹

که افراد در به دست آوردن پول به کار می گیرند یا نوع مدیریتی که در خرج کردن آن پیش می گیرند به سواد مالی آنها بستگی دارد. دانش یا سواد مالی به افراد کمک می کند تا در تصمیم گیری های مالی از آگاهی بیشتری برخوردار باشند و با مهارت و اعتماد به نفس بیشتری در راه رسیدن به اهداف مالی خود حرکت کنند. روش مقابله هر فرد با بحران های مالی و مشکلات اقتصادی با فرد دیگر متفاوت است و به اطلاعات مالی او بستگی دارد. داشتن سواد مالی هم برای فرد و هم برای اقتصاد حائز اهمیت است. درک نقش پول، در زندگی روزمره امروزی امری کاملاً ضروری است.

اشاره به متن یکی از مصاحبه ها: در عصر حاضر جنبه های زیادی از زندگی با تصمیم گیری های مالی مرتبط شده است و افراد برای کاهش زیان های ناشی از تصمیمات مالی غلط که نتیجه آن کاهش رفاه مالی فرد است باید *personal finance* را بیاموزند و حداقل اطلاعاتی در مورد اینکه چگونه با پول سرمایه گذاری کنند، چقدر و کجا پس انداز کنند، بورس و اوراق بهادار چیست و همچنین مفاهیم پایه ای داشته باشند.

۵-۱) مهارت های عبور از بحران های مالی

سواد مالی یک سواد اجرایی است. سواد تئوریک نیست و نیاز به تحصیلات دانشگاهی ندارد. بسیاری از کسانی که از سواد به معنای عمومی آن بهره ای نبرده اند، بهتر از بسیاری از تحصیل کرده ها با پول رفتار می کنند و با آن کنار می آیند. در دنیایی که زندگی می کنیم، از یک طرف با نیازهای گوناگون و روز افزون انسانها مواجه هستیم و از طرف دیگر با محدودیت و کمیابی منابع تولید، بنابراین تلاش همیشگی بشر در طول تاریخ برای تأمین نیازهای نامحدودش با استفاده از منابع تولیدی کمیاب و محدود، منجر به پیدایش، تحول و تکامل علم اقتصاد شده است. با آگاهی از رابطه نزدیک علم اقتصاد با دانش حسابداری و مهارت های مالی و با توجه به نقش مؤثری که آموزش سواد مالی می تواند در اقتصاد آینده جوامع بشری ایفا کند و زندگی سالم تر و آینده ای بی دغدغه تر را رقم بزند ضرورت آموزش این فنون به همه و مخصوصاً کودکان و نوجوانان احساس می شود، زیرا که آینده از آن آنها خواهد بود و کسی که دانش و مهارت های بیشتری در این زمینه دارد به بحران کمتری دچار می شوند.

۶-۱) بهره مندی از فرصت های اقتصادی در زندگی

متأسفانه طی سال های گذشته در جامعه مان آموزش کافی برای سرمایه گذاری به مردم داده نشده است. ضعف سواد مالی و اقتصادی در جامعه باعث شده در مقاطعی که بازارها و اقتصاد ایران دچار بی ثباتی و نوسانات شدید قیمتی می شوند، مردم برای حفظ سرمایه شان رفتارهای عجیب و غریب از خود بروز دهند. تجربه شرایط پرنوسان قیمت ها در برخی دوره ها در بازار ارز یا مسکن و وجود تورم بالا در

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

اقتصاد ایران باعث شده مردم همیشه نگران ارزش پول شان باشند. این نگرانی سبب شده آنها به دنبال موج‌های حرکت جریان نقدینگی از بازاری به بازار دیگر بروند. این رفتارها در شرایط التهاب بازارها باعث تشدید نوسانات می‌شود. در شرایط عادی اقتصاد یکی از وظایف حاکمیت‌ها این است که بتوانند سواد مالی و اقتصادی را در جامعه ارتقا دهند. در واقع سواد مالی کلیدی برای موفقیت‌های مالی به شمار می‌رود. در جامعه‌ای که افراد از سواد مالی برخوردارند به شکل مناسبی می‌توانند فرصت‌های سرمایه‌گذاری‌شان را شناسایی کنند. با توجه به این امر طبیعتاً همزمان نهادها و ابزارهایی در آن اقتصاد با هدف بهبود کیفیت زندگی یا تضمین جریان‌های نقدی آینده باید شکل بگیرند و خدماتی را به مردم ارائه کنند تا آنها را به سرمایه‌گذاری در جهت ارتقای کیفیت زندگی‌شان تشویق کنند.

(۷-۱) اجتناب از مواجهه با رویدادهای کلاهبردارانه

در صورت نداشتن سواد مالی افراد قادر نخواهند بود که پس انداز و سرمایه‌گذاری مناسب و مطمئن انتخاب کنند و ممکن است در معرض ریسک کلاهبرداری قرار بگیرند و در دام وام‌هایی با نرخ‌های بهره بالا و ورشکستگی‌های بزرگ گرفتار شوند.

۲- عوامل ساختاری: بر اساس مصاحبه‌های انجام شده، راهبردهای دستیابی به الگوی آموزش سواد مالی از زمینه و بسترهای زیر تاثیر می‌گیرد:

۲-۱) سیستم آموزشی کشور

نظام آموزشی کشور مسئولیت باروری و شکوفایی استعدادها و توانایی نسل کنونی و آتی جامعه را برای رسیدن به توسعه اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی به عهده دارد همه افراد جامعه باید از رویه‌های معقول و محیط‌های آموزشی جامع که هدف آن برابری آموزشی باشد بهره‌مند شوند. داشتن سواد حقی است که تک تک افراد یک جامعه برای سعادت‌مندی خود و دیگری بدان نیاز دارند. و این سواد شامل سواد مالی، سواد رسانه و... می‌باشد. یکی از مهمترین حوزه‌های سواد که در سال‌های اخیر بطور ویژه مورد توجه سیستم آموزشی کشورهای توسعه یافته قرار گرفته است «سواد مالی» است. اکنون در بسیاری از کشورهای دنیا به دلیل آسیب‌های اجتماعی فراوان، حاصل از سطح پایین سواد مالی مردم، اقدامات قابل توجهی در خصوص آموزش آحاد جامعه بخصوص دانش‌آموزان انجام شده است. توجه به این نکته بسیار مهم است که مشکل اصلی نظام آموزشی کشور در امر پرداختن به آموزش سواد مالی در مدارس اولاً این است که هنوز در کشور ما، کارشناسان و متولیان امر به تعریف واحدی از مفهوم سواد مالی و مؤلفه‌های اصلی آن بر اساس فرهنگ و اقتصاد ایرانی دست نیافته‌اند و دیگر آنکه ساختاری وجود ندارد تا معلمان و آموزگاران را که باید عهده دار آموزش این مهم در مدارس باشند تربیت کند.

فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار / شماره چهل و سوم / تابستان ۱۳۹۹

در کشور ما متأسفانه تاکنون به مسئله سواد مالی و آموزش آن توجه جدی نشده است. وجود پرونده‌های فراوان مربوط به دعاوی مالی و اقتصادی دادگاه‌ها در ایران، تجربیات سرمایه‌گذاری همراه با شکست در مؤسسه‌های مالی و اعتباری غیررسمی، نقش پررنگ مشکلات مالی و اقتصادی در مسائل اجتماعی مانند طلاق و مثال‌های زیادی از این دست نشان از ضعف سطح سواد مالی ایرانیان دارد. به نظر می‌رسد این مسئله در آموزش نادرست این قبیل موارد در کودکی و نوجوانی افراد ریشه دارد.

۲-۲) فرهنگ خانواده

فرهنگ یک خانواده به نحوه‌ی زندگی، عادات و نگرش افراد خانواده بستگی دارد. ویژگی‌هایی هستند که باعث منحصر به فرد بودن خانواده می‌شوند. اگر به دیدگاه افراد در مورد مسایل مالی توجه کنیم می‌بینیم که بسیاری از دیدگاه‌های آنها ناشی از دید والدینشان به مسایل مالی است. در واقع والدین می‌توانند در شکل‌گیری مفاهیم و هوش مالی در فرزندانشان تاثیرگذار باشند. بسیاری از بزرگسالان به دلایل مختلف از جمله مدیریت بد منابع مالی خودشان، از صحبت کردن و آموزش سواد مالی به کودکان خودداری می‌کنند که در اینصورت کودکان را از مواجهه با دو مقوله تجربه و قدرت پیش بینی محروم می‌کنند. والدین نباید تصور کنند برای آموزش سواد مالی حتما باید خودشان فردی ثروتمند یا با توانایی مالی بالا باشند. آنها می‌توانند با تلاش بیشتر و کسب درآمد بالاتر الگوی خوبی برای فرزندان خود باشند، البته همانگونه که گفته شد باید با چگونگی آموزش سواد مالی به فرزندانشان آشنا باشند.

۳-۲) خرده فرهنگ معیشتی کشور، استان، شهر

خرده فرهنگ‌ها و اجزای آن شاکله رفتارهای انسانی را در عرصه‌های مختلف تعیین می‌کنند. در حقیقت، فرهنگ‌های قومی، قبیله‌ای، ناحیه‌ای، گروه‌های شغلی، طبقات و قشرهای موجود در یک کشور را خرده فرهنگ گویند. البته هر کدام از این خرده فرهنگ‌ها در عین داشتن ویژگی‌های خاص خود، با فرهنگ کلی جامعه مبانی مشترک دارند. جامعه‌شناسان چهار جزء اصلی برای خرده فرهنگ قایل شده‌اند که عبارتند از: باورها، ارزش‌ها، فن‌آوری‌ها و هنجارها. باورها به سؤال «چیست» پاسخ می‌گویند، ارزش‌ها به سؤال «چه باید کرد» پاسخ می‌دهند، فن‌آوری‌ها به سؤال «چگونه انجام شود» و بالاخره هنجارها به سؤال «چه انجام شود» پاسخ می‌دهند. با توجه به زمینه‌های تاریخی و جغرافیایی شکل‌گیری اقوام مختلف، امکان بروز تفاوت‌هایی در ارزش‌های فرهنگی آنان وجود دارد که موجب تفاوت نگرش‌ها می‌گردد. در حوزه مالی نیز این تفاوت‌های فرهنگی دیده می‌شود.

اشاره به متن یکی از مصاحبه‌ها: قومیت‌ها نیز در امر آموزش سواد مالی بی‌تاثیر نیستند و منطقه جغرافیایی و اقتصادی ای که فرد در آن زندگی می‌کند قطعا در سواد مالی وی موثر خواهد بود. برای

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

مثال فردی که در شمال ایران زندگی می کند مدیریت مصرف آب برایش مشکل حادی نیست و از طرف خانواده هم احتمالاً زیاد مورد سرزنش قرار نمی گیرد هر چند که عملکرد درستی نیست اما همین فرد اگر در کویر زندگی کند قدر قطره قطره آب را می داند و از طرف خانواده هم به این مسیر سوق داده می شود. در نتیجه اختلافات فرهنگی و قومیتی را می توان از عوامل تاثیرگذار در امر آموزش سواد مالی دانست.

۳-عوامل مداخله گر: با توجه به اینکه شرایط مداخله گر، شرایط زمینه ای عمومی است که بر راهبردها تاثیر میگذارد با تحلیل اظهارات مصاحب شوندهگان عامل زیر، عامل مداخله گر شناسایی شده است.

۳-۱) پیچیدگی مولفه های اقتصاد

اقتصاد، شامل مجموعه بزرگی از فعالیت های به هم مرتبط تولیدی و مصرفی است که به تعیین چگونگی تخصیص منابع کم یاب کمک می رساند. از مهمترین مولفه ها و شاخص هایی که برای شناخت و اندازه گیری اقتصاد استفاده می شود، می توان به نرخ تورم، بیکاری، نرخ بهره، تولید ناخالص داخلی، بازار سهام و ... اشاره نمود.

مدیریت درست منابع و مصارف موجود باعث مقاوم سازی و ثبات اقتصادی کشور می گردد. کسانی که سواد مالی خوبی دارند بجای طرح شکایت از شرایط موجود، برای منابع و مصارف خود برنامه ریزی مؤثری انجام می دهند. آموزش مهارت های مالی باید با توجه به نیاز روز، پیشرفت تکنولوژی و وضعیت اقتصاد صورت پذیرد. و همواره سیاست های مالیاتی، قوانین وضع شده اثر گذار بر پول، نظام های کنترل پولی فردی، تغییرات نرخ بهره ونحوه تصمیم گیری مالی در شرایط رکود و تورم به عنوان عوامل تاثیر گذار در آموزش سواد مالی مورد توجه قرار بگیرد.

۴- راهبردها: در این بخش راهبردهایی ارائه می شود که با توجه به شرایط علی مذکور در بستر شرایط زمینه ای و شرایط مداخله گر استخراج شده است:

۴-۱) برگزاری کارگاه ها و سمینارهای آموزشی

۴-۲) برگزاری دوره های آموزشی میان مدت و بلند مدت

۴-۳) استفاده از مجله، بروشور و انیمیشن

۴-۴) چاپ کتاب

۴-۵) طراحی وب سایت و برنامه رایانه ای

۴-۶) گنجاندن در کتب درسی و سرفصل دروس

۷-۴) بازی وارسازی (گیمفیکیشن)

۸-۴) فرهنگ سازی از طریق رسانه ملی

۹-۴) آموزش خانواده ها برای مشارکت دادن فرزندان در اتخاذ تصمیمات مالی

با افزایش سریع عصر دیجیتالی و نوآوری در آموزش، در برهه ای که دانش آموزان از گوشی‌های هوشمند، تبلت و لپ تاپ و... به عنوان ابزار یادگیری استفاده می کنند، و با وجود حجم وسیعی از اطلاعات آنلاین موجود، دیگر تنها با اتکا به روش‌های سنتی نمی توان به امر آموزش پرداخت. در کنار تدریس سنتی، در سالن ها و کلاس ها باید از شیوه های نوین تدریس نیز استفاده نمود. شیوه‌های تدریس جدید و خلاقانه تمرکز بیشتر بر یادگیری فعال دارند. با این شیوه ها دانش آموزان آزادانه با یکدیگر تعامل داشته و در روند درس مشارکت می کنند. آموزش سواد مالی نیز از این امر مستثنی نیست و باید روش‌های سنتی با رویکرد جدید و همچنین استفاده از برنامه‌های رایانه‌ای، گیمفیکیشن، طراحی وب سایت و... جهت آموزش مهارت‌های مالی بکار گرفته شود تا توجه دانش آموزان نسل دیجیتالی و پوسرعت امروز را به خود جلب می‌سازد.

اشاره به متن یکی از مصاحبه‌ها: امروزه در دنیا روش ای قدیمی و تئوریک دیگر پرترفدار نیستند. بلکه روش های عملی پر کاربرد ترند مانند انیمیشن‌ها، کارگاه‌ها، فضای مجازی، بازی‌سازی و واقعیت مجازی. شیوه‌های آموزش در امر یادگیری بسیار مهم و موثر هستند و در تمام زندگی فرد نقش خواهد داشت، لذا از اهمیت بالایی برخوردار هستند.

۵- پیامدها:

تخصص و پیچیدگی خدمات مالی، سرعت تغییر در بازار و تصمیم‌گیری‌های مالی نیاز به آموزش سواد مالی رادو چندان کرده است تا افراد بتوانند تصمیم‌گیری‌های مالی بهتری اتخاذ کنند. با توجه به آسیب پذیر بودن نوجوانان، دست اندرکاران امر آموزش باید آگاه و مطلع در مورد اثرات منفی بی سوادی مالی باشند. بر اساس راهبردهای مطرح شده از سوی مصاحبه شونده‌گان انتظار می‌رود، آموزش سواد مالی به نوجوانان (۱۶ تا ۲۰) پیامدهای قابل توجهی هم برای خود فرد و هم برای جامعه به دنبال داشته باشد.

افزایش امنیت اقتصادی فرد و خانواده، تقویت سیستم اقتصادی کشور، مدیریت اثر بخش منابع مالی خانواده و فرد، افزایش سطح رفاه فرد و جامعه، عملیاتی کردن اهداف مالی، کاهش گسست‌های خانوادگی

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../ کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

ناشی از مسائل اقتصادی، کاهش فرصت‌های سوداگرانه و کلاهبرداری در سطح جامعه از جمله این پیامدها هستند.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر الگوی آموزش سواد مالی در ایران را ارائه کرده است. طبق یافته‌ها، برنامه‌ریزی و مدیریت بودجه خانواده، رسیدن به رفاه مالی، تضمین ثبات در نوسانات اقتصادی، هوشمندسازی تصمیمات مالی، مهارت‌های عبور از بحران‌های مالی، بهره‌مندی از فرصت‌های اقتصادی در زندگی و اجتناب از مواجهه با رویدادهای کلاهبردانه به عنوان شرایط علی در مقوله آموزش سواد مالی شناسایی شده‌اند. در دنیای مدرن امروز، بدون توانایی در درک مسائل مالی و دانستن الفبای اقتصاد و امور مالی و در یک کلمه داشتن سواد مالی، موفقیت غیر ممکن است. سواد مالی، مفهوم گسترده‌ای شامل اطلاعات و رفتار افراد، برای برخورداری از موقعیت امن مالی آتی است. این مفهوم در درجه اول شامل توانمندسازی و آموزش افراد و جوامع در برابر مسائل مالی می‌باشد، تا از طریق آن قادر باشند به ارزیابی بازارها و محصولات و اخذ تصمیم‌گیری آگاهانه اقدام کنند. سواد مالی جزو مباحثی است که تک تک افراد سواى از تحصیلات عالی به باید از آن اطلاعات داشته باشند و در این زمینه آموزش ببینند تا زندگی بهتری داشته باشند. هرچه سطح سواد مالی افراد یک جامعه بیشتر باشد، رونق مبادلات مالی و سطح رفاه افراد آن جامعه نیز بیشتر می‌شود. با توجه به نتایج تجربی بدست آمده می‌توان ادعا کرد که آموزش سواد مالی لازم است، چرا که مردم به خوبی در مورد امور مالی در هر دو سطح، مدیریت منابع و مصارف مالی خود مطلع نیستند. در واقع عواقب این امر می‌تواند منجر به نتایج فاجعه‌بار مانند سلب حق مالکیت و ورشکستگی شخصی شود. یکی از راه‌های از بین بردن این پیامدهای منفی، آموزش نسل جدید است. بنابراین لازم است در کشور ما نیز همراه با سایر کشورهای توسعه یافته جهت آموزش و ارتقای سطح سواد مالی نسل‌های آتی جامعه اقداماتی صورت گیرد. بر اساس الگوی ارائه شده، خیرگان معتقدند که با متأثر شدن از شرایط ساختاری و مداخله‌گر از قبیل، سیستم آموزشی کشور، خرده فرهنگ معیشتی، فرهنگ اقتصادی خانواده و پیچیدگی مؤلفه‌های اقتصاد می‌توان از راهبردهایی برای آموزش سواد مالی از قبیل برگزاری کارگاه‌ها و سمینارهای آموزشی، برگزاری دوره‌های آموزشی میان مدت و بلند مدت، استفاده از مجله، بروشور و انیمیشن، چاپ کتاب، طراحی وب سایت و برنامه رایانه‌ای، گنجاندن در کتب درسی و سرفصل دروس از ابتدایی تا دانشگاه، بازی وارسازی، فرهنگ‌سازی گسترده از طریق رسانه ملی و آموزش خانواده‌ها برای مشارکت دادن فرزندان در اتخاذ تصمیمات مالی استفاده گردد. آنچه مسلم است نقش نظام‌های آموزشی و مدرسه در ایجاد رشد و توسعه سواد مالی و اقتصادی در جوامع امروزی

بیش از پیش حائز اهمیت است. با توجه به این که یکی از مهمترین کانال‌ها در برخورداری دانش آموزان از سواد مالی و اقتصادی، استفاده از محتواهای آموزشی مناسب است، لذا کتاب‌های درسی و کارگاه‌های آموزشی می‌توانند در زمینه ایجاد و توسعه مهارت‌های مالی و اقتصادی نقش بسزایی داشته باشند. باید توجه داشت که مهمترین عامل در کارایی آموزش سواد مالی طراحی آن است که باید متناسب با اهداف استفاده کنندگان باشد. در راستای این امر سرفصل‌های کلی با توجه به شرایط اقتصادی و محیط تجاری کشور و تجربیات مصاحبه شوندگان شامل مدیریت درآمد و پس انداز، مدیریت ریسک و مدیریت مخارج جهت طرح، تدوین و اجرای برنامه آموزش سواد مالی برای گروه سنی ۱۶ تا ۲۰ سال (دوره متوسطه دوم) ارائه گردید. در نهایت می‌توان گفت با بومی سازی تعریف سواد مالی و گنجاندن مفاهیم مالی در کتب مدارس و نیز ابتکار عمل در آغاز دوره‌های آموزش سواد مالی برای اقشار مختلف جامعه که در حال حاضر درگیر محصولات و خدمات مالی هستند پیامدهای مثبتی از قبیل افزایش امنیت اقتصادی فرد و خانواده، تقویت سیستم اقتصادی کشور، مدیریت اثر بخش منابع مالی خانواده و فرد، افزایش سطح رفاه فرد و جامعه، عملیاتی کردن اهداف مالی، کاهش گسست‌های خانوادگی ناشی از مسائل اقتصادی و کاهش فرصت‌های سوداگرانه و کلاهبرداری در سطح جامعه ایجاد خواهد شد.

پیشنهادهای کاربردی تحقیق

۱. بسته به ضرورت آموزش سواد مالی و تأثیر آن بر اقتصاد کشور، لازم است برنامه درسی برای مقاطع مختلف تحصیلی تدوین و همچنین دوره‌های آموزش سواد مالی برای اقشار مختلف جامعه طراحی گردد.
۲. برنامه ریزان درسی که متولیان اصلی تدوین برنامه درسی هستند، با استفاده از نتایج این پژوهش با مسائل و رئوس کلی آموزش سواد مالی آشنا شده و در جهت تعیین اهداف، محتوا، روش و ارزشیابی مناسب بکوشند.
۳. با استفاده از نتایج این پژوهش دوره‌های آموزشی، جهت بالا بردن آگاهی و آشنایی بیشتر معلمان با مقوله سواد مالی گذاشته شود، تا این امر در نهایت به یادگیری بهتر دانش آموزان منجر شود.
۴. در مرحله طراحی برنامه آموزش سواد مالی برای تنظیم محتوا، از روش سازمان‌دهی موضوعات مجزا که هدف آن اکتساب دانش و ایده در موضوع مورد تدریس و توسعه و پرورش انطباط ذهنی از طریق مطالعه آن موضوع می‌باشد، استفاده شود.

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

محدودیت‌های اجرای تحقیق

یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر مربوط به رویکرد تحقیق است. از آنجا که در پژوهش‌های کیفی پدیده مورد نظر در بستری که رخ می‌دهد مورد مطالعه قرار می‌گیرد، لذا امکان تعمیم پذیری نتایج و یافته‌های تحقیق به دیگر شرایط و موقعیت‌ها محدود می‌باشد. بنابراین به راحتی نمی‌توان نتایج تحقیق حاضر را به دیگر حوزه‌ها تعمیم داد. در پژوهش‌های کیفی امکان بروز و دخالت دادن پیش‌فرض‌ها و تعصبات پژوهشگر ممکن است یافته‌ها و نتایج تحقیق را خدشه دار نماید که البته در پژوهش حاضر تلاش شده تا حد امکان بدون سوگیری عمل شود و صرفاً براساس تجارب و نظرات مصاحبه‌شوندگان که عموماً در حوزه مالی بوده‌اند، نتایج استخراج شود. از دیگر محدودیت‌های پژوهش‌های کیفی این است که امکان تفاسیر مختلف از پدیده مورد بررسی وجود دارد به همین دلیل تفسیر صورت گرفته از آموزش سواد مالی در پژوهش حاضر تنها یکی از تفاسیر ممکن و پذیرفتنی در مورد آن است و امکان وجود تفاسیری دیگر از آن نیز وجود دارد.

منابع

- (۱) احمدی، غلامعلی. امام جمعه، سیدمحمدرضا. علیزاده، لیلا. (۱۳۹۴). بررسی میزان توجه به مولفه های سواد مالی و اقتصادی در محتوای کتاب های درسی دوره ابتدایی، پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۱۷۹-۱۹۲.
- (۲) پیغامی، عادل. تورانی، حیدر. (۱۳۹۰). نقش برنامه درسی اقتصاد در برنامه تعلیم و تربیت رسمی و عمومی دنیا، ارائه یک برنامه عمل برای یک برنامه درسی مغفول. نوآوری آموزشی، شماره ۳۷.
- (۳) تفتیان، اکرم. هوشیارزاده، محمد. (۱۳۹۶). ضرورت آموزش مالی و سواد مالی و اقتصادی در سیستم آموزشی: نتایج تجربی در سیستم آموزشی جمهوری چک. سومین کنفرانس بین المللی مدیریت، حسابداری و اقتصاد دانش بنیان.
- (۴) جلیوند، ابوالحسن. رستمی نوروزآباد، مجتبی. (۱۳۹۷). تعاملات سواد مالی، احساسات سرمایه گذاران، ادراک ریسک و تمایل به سرمایه گذاری: شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران. *دانش سرمایه‌گذاری*، ۷(۲۷): ۱۴۱-۱۷۰.
- (۵) دیانتی، زهرا. حنیفه زاده، محمد. (۱۳۹۴). بررسی سطح سواد مالی خانواده های تهرانی و عوامل مرتبط با آن. *دانش مالی تحلیل اوراق بهادار*. ۲۶: ۱۱۵-۱۳۹.
- (۶) دلور، علی. (۱۳۸۳). روش تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی. ویرایش.
- (۷) رحیمی، حسین. توکلی، نجمه. (۱۳۹۷). بررسی ارتباط سطح سواد مالی و جمعیت شناختی. اولین همایش ملی مدیریت، اقتصاد و اقتصاد مقاومتی.
- (۸) سجادی، ابراهیم. (۱۳۹۶). بررسی روابط سواد مالی، احساسات سرمایه گذاران، ادراک ریسک و تمایل به سرمایه گذاری؛ تبیین الگوی بهینه (شواهدی از سرمایه گذاران فردی و نهادی در بورس اوراق بهادار تهران). پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد صفادشت.
- (۹) صابری، حسین. (۱۳۹۶). بررسی رابطه سواد مالی مدیران با عملکرد غیرمالی بانک های دولتی شهرستان ایلام با توجه به نقش میانجی هوش اخلاقی. پایان نامه کارشناسی ارشد. موسسه آموزش عالی باختر ایلام.
- (۱۰) قالمق، کریم. یعقوب نژاد، احمد. فلاح شمس، فیض. (۱۳۹۵). تأثیر سواد مالی بر تورش های رفتاری سرمایه گذاران بورس اوراق بهادار تهران. چشم انداز مدیریت مالی. ۶(۱۶).
- (۱۱) مرادی، جواد. ایزدی، منصوره. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر سواد مالی سرمایه گذاران بر تصمیم سرمایه گذاری در اوراق بهادار. *دانش سرمایه‌گذاری*، ۴(۱۳): ۱۲۷-۱۵۰.

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

- ۱۲) معین الدین، محمود. حیرانی، فروغ. حامدی نیا، هادی. (۱۳۹۲). بررسی سواد مالی کارکنان دولت و تأثیر آن بر رفاه مالی و استراتژی‌های مالی آنها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد.
- ۱۳) یعقوب نژاد، احمد. نیکومرام، هاشم، معین الدین، محمود. (۱۳۹۰). ارائه الگویی جهت سنجش سواد مالی دانشجویان ایرانی با استفاده از روش دلفی‌فازی. *مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار*، ۲(۸): ۱-۴۹.
- 14) Allgood, Sam & Walstad, William B, (2011), The Effect of Perceived and Actual Financial Knowledge on Credit Card Behavior, Networks Financial Institute.
- 15) Amagir, A. Groot, W. Wilschut, A. (2017). A review of financial-literacy education programs for children and adolescents. Citizenship, Social and Economics Education.
- 16) Bayer, P. J., Bernheim, B. D., & Scholz, J. K. (2018). The Effects of Financial Education in the Workplace: Evidence from a Survey of Employers. Working Paper.
- 17) Blue, L., Grootenboer, P., & Brimble, M. (2014). Financial literacy education in the curriculum: Making the grade or missing the mark? *International Review of Economics Education*, 16, Part A, 51-62
- 18) Brabazon, tony, (2015) , Behavioral Finance: A Vew Auririse or A False Down? Coll Sumer School, University of Limeric.
- 19) Calcagno, R., & Monticone, C. (2015). Financial literacy and the demand for financial advice. *Journal of Banking & Finance*, 50, 363-380.
- 20) Creswell, J. (2005). *Designing and conducting mixed method research*. Thousand oak.
- 21) Cole, Sampson, & Zia (2010), Price or Knowledge? What Drive Demand for Financial Services in Emerging Markets? HBS Working Papers 09-11 forthcoming in the *Jornal of Finance* <http://www.csicr.cz/getattachment/af0099dc-1653-4f68-b01a-83a38b71d801>.
- 22) Chang, C.-H., & Lin, S.-J. (2015). The effects of national culture and behavioral pitfalls on investors' decision-making: Herding behavior in international stock markets. *International Review of Economics & Finance*, 37, 380-392.
- 23) Devlin, J. F. (2003) 'Monitoring the success of policy initiatives to increase consumer understanding of financial services', *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 11, 2151-163.
- 24) Diacon, S., & Ennew, C. (2001). Consumer Perceptions of Financial Risk. *The Geneva Papers on Risk and Insurance. Issues and Practice*, 26(3), 389-409.
- 25) Driver, C., & Dowrick, S. (1997). INVESTMENT INTENTIONS AS AN INDICATOR OF ACTUAL INVESTMENT IN AUSTRALIAN MANUFACTURING*. *Australian Economic Papers*, 36(68), 90-105

- 26) Flores, S. A. M., & Vieira, K. M. (2014). Propensity toward indebtedness: An analysis using behavioral factors. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 3, 1-10.
- 27) Grohmann, A. (2018). Financial literacy and financial behavior: Evidence from the emerging Asian middle class. *Pacific-Basin Finance Journal*. 48: 129-143.
- 28) Hastings, J. S., & Tejada-Ashton, L. (2016). Financial Literacy, Information, and Demand Elasticity: Survey and Experimental Evidence from Mexico. NBER Working Paper.
- 29) Xiao, Nilton Porto, (2017) "Financial education and financial satisfaction: Financial literacy, behavior, and capability as mediators", *International Journal of Bank Marketing*, Vol. 35 Issue: 5, pp.805-817
- 30) Klapper, L., A. Lusardi, and G. A. Panos (2013). Financial literacy and its consequences: Evidence from Russia during the financial crisis. *Journal of Banking and Finance* 37 (10), 3904–3923.
- 31) Lerman, R. (2006). Financial Literacy Strategies: Where Do We Go from Here?. *Networks Financial Institute Policy Brief* . 10.
- 32) Lopus, Jane S, and Lăcătuș, Maria Liana, (2002), "Economic Education in the High Schools: Post-comunist Romania and United States", *the Journal of Private Enterprise* 17.2.
- 33) Lusardi, A. (2019). Financial literacy and the need for financial education: evidence and implications. *Lusardi Swiss Journal of Economics and Statistics*. 155:1.
- 34) Lusardi, A. (201۵). Financial literacy: Do people know the ABCs of finance? : *Journal of Public Understanding of Science*, Vol. 24(3) 260–271.
- 35) Mohammadpour, Ahmad (2013) Qualitative research method, anti-method 1 (logic and design in qualitative methodology), sociologists' publication. [Persian]
- 36) Mouna, A. Anis, J. (2017). Financial literacy in Tunisia: Its determinants and its implications on investment behavior. *Research in International Business and finance*. 39: 568-577.
- 37) Paiella, M. (2016). Financial literacy and subjective expectations questions: A validation exercise. *Research in Economics*, 70(2), 360-374.
- 38) PISA(2012), Financial Literacy Assessment Framework, OECD
- 39) Ramagir, P. Samanto, G. (2017). Financial literacy education for adults. *Basic theory and Education*, 5(2).
- 40) Scott Wolla, (2017) "Evaluating the effectiveness of an online module for increasing financial literacy", *Social Studies Research and Practice*, Vol. 12 Issue: 2, pp.154-167.

ارائه الگوی آموزش سواد مالی در ایران با .../ کاظم پوردیزجی، خان محمدی و معین الدین

- 41) Shen, C.-H., Lin, S.-J., Tang, D.-P., & Hsiao, Y.-J. (2016). The relationship between financial disputes and financial literacy. *Pacific-Basin Finance Journal*, 36, 46-65.
- 42) Speziale HS, Streubert HJ, Carpenter DR. *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative*. 5th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2011.
- 43) Strauss, Anselm L.; Corbin, Juliet M (1990) "Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques" 1st Edition.
- 44) Strauss, Anselm and Corbin, Juliet (2006); *Principles and Methods of Qualitative Research, Basic Theory and Practices*, Translation by Biouk Mohammadi, Tehran, Institute of Humanities and Cultural Studies
- 45) U.S. Department of Treasury. (2008). *Financial literacy and education Commission*. Retrieved June 15, 2008, from www.MyMoney.gov.
- 46) Van Rooij, M., A. Lusardi, and R. Alessie (2018). Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial Economics* 101 (2), 449– 472.
- 47) Waweru, N. M., Munyoki, E., & Uliana, E. (2008). The effects of behavioural factors in investment decision-making: a survey of institutional investors operating at the Nairobi Stock Exchange. *International Journal of Business and Emerging Markets*, 1(1), 24-4

یادداشت‌ها :

1 Financial Literacy

۲ سازمان همکاری و توسعه اقتصادی

3 Wolla

4 Gromman

5 Mona & Anis

6 Amagir et al

7 Xiao & Porto

8 Grounded Theory

9 SnowBall